

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ВИХІД**В УСТАНОВЛЕНОМУ ПОРЯДКУ З ТЗОВ, ТЗДВ, ПТ І КТ**

Учасник товариства має право припинити правові відносини з товариством на підставі юридичного вчинку — добровільного подання заяви про вихід з товариства. Згідно з ч.1 ст.88 ЦК порядок виходу з господарського товариства обов'язково має бути зазначений у статуті (щодо ТОВ, ТДВ) і, як правило, супроводжується внесенням змін до статуту (в ТОВ, ТДВ), або договору (ПТ, КТ) та їх перереєстрацією.

Вихід учасника з товариства здійснюється наступними способами: а) добровільно; б) шляхом примусового виключення; в) шляхом вибуття з незалежних від нього причин, — та переважно супроводжується зменшенням майнової бази зазначених господарських товариств.

Відповідно до ст.148 ЦК учасник, який виходить із товариства з обмеженою відповідальністю, має право одержати вартість частини майна, пропорційну його частці у статутному капіталі товариства, а за домовленістю між учасником і товариством виплата вартості частини майна товариства може бути змінена переданням майна в натурі. Порядок і спосіб визначення вартості частини майна, що пропорційна частці учасника у статутному фонді, а також порядок і строки її виплати встановлюються статутом і законом. Отже, законом і статутом може визначатися спосіб визначення вартості частини майна.

Якщо для зменшення статутного фонду товариства з обмеженою відповідальністю чинне законодавство передбачає надання згоди кредиторами, то на право вільного виходу з ТОВ, пов'язане зі зменшенням статутного фонду, такої згоди не вимагається. Проблеми можуть виникнути тоді, коли бажання вийти з товариства виявлять усі учасники. Тоді постає питання про те, як в такому випадку бути кредиторам?

На наш погляд, з цього приводу доцільно було б відмовитися від положення закріпленого у законодавстві щодо надання права на вихід з ТОВ. Достатнім тут буде наявність закріпленого права про перехід частки до іншої особи або придбання її товариством з умовою подальшого продажу. Таким чином, захищається відносна стабільність майнової бази ТОВ. Адже вихід учасника з товариства може призвести до порушення рівноправності інших учасників. Наприклад, якщо ТОВ знаходиться на межі банкрутства, вихід учасника ускладнює становище ТОВ, і цей учасник отримує еквівалент своєї частки у статутному фонді ТОВ, а інші учасники будуть позбавлені такого права.

Слід підтримати думку І. Кучеренко, що закон повинен закріпити правило щодо можливості виділу частки не з майна, а з чистих активів товариства, інакше, учасник, який виходить з товариства, виявлятиметься у вигіднішому становищі, ніж ті, які залишилися.

Добровільний вихід учасника з повного товариства (з власної ініціативи) може бути пов'язаний з переданням частки у складеному капіталі товариства одним учасником іншому або третій особі. Достроковий вихід учасника із товариства, що засноване на певний строк, допускається лише з поважних причин (ч.1 ст. 126). Дозволяючи зазначеному учаснику вийти із товариства, заснованого на певний строк, решта учасників повинні враховувати і ту обставину, що на них в такому випадку перекладається більша частина ризиків підприємницької діяльності. При достроковому виході учасника з ПТ застосовуються положення ст.124 ЦК щодо відповідальності учасників ПТ за його зобов'язаннями.

Якщо внаслідок виходу, виключення чи вибуття у командитному товаристві залишився один повний учасник, засновницький договір переоформляється в одноособову заяву, підписану повним учасником. Якщо командитне товариство створюється одним учасником, то установчим документом є одноособова заява (меморандум), яка містить усі відомості, встановлені цією статтею для командитного товариства (ч.3 ст.134 ЦК).

Відповідно до п.6 ч.2 ст.137 ЦК вкладник командитного товариства наділений правом виходу з нього в установленому порядку. Він може вийти з товариства і одержати свій вклад після закінчення фінансового року. У будь-якому випадку питання щодо виходу учасників ПТ і КТ слід детально урегулювати у внутрішніх документах.

Однією із підстав примусового виключення учасника з товариства можуть бути його неправомірні дії, якщо вольова поведінка особи не відповідає правовим приписам та покладеним на цю особу юридичним обов'язкам. Прикладом припинення корпоративних правовідносин на підставі неправомірної дії може бути виключення з товариства учасника, який систематично не виконує (чи неналежним чином виконує) свої обов'язки, або перешкоджає своїми діями (бездіяльністю) досягненню цілей товариства. Такий механізм передбачений ст.128 ЦК щодо учасників повних товариств та повних учасників командитних товариств, а також ст.64 Закону України „Про господарські товариства" щодо учасників ТОВ та ТДВ.

Згідно з цією статтею (ст.64) такого учасника може бути виключено з товариства на основі рішення, за яке проголосували учасники, що володіють у сукупності більш як 50% загальної кількості голосів. Крім того, такий учасник (його представник) не бере участі у голосуванні. Зауважимо, що відповідно до чинного законодавства виключення учасника з товариства є невідгідним, адже тоді йому виплачується частина майна пропорційна його частці у статутному фонді та належна йому частина прибутку. А це, в свою чергу, призводить до зменшення статутного фонду, якщо учасники не залучать додаткові вклади. Тому, на наш погляд, у статуті ТОВ слід було б передбачити конкретні підстави, за яких є можливим виключення учасника з товариства, а також застосування санкцій, наприклад, у вигляді позбавлення права на отримання частини прибутку.

Частина 2 ст.128 ЦК передбачає, що рішення про виключення чі складу учасників ПТ може бути оскаржене до суду. Таке рішення може бути прийняте одногосно на загальних зборах ПТ або рішенням суду. Виключення учасника з товариства, відповідно до ст.130 ЦК, не позбавляє його права на проведення розрахунків з товариством. Такий порядок передбачений і щодо учасників командитних товариств.

Вийти з товариства учасник може і з незалежних від нього причин. У певних випадках підставою припинення корпоративних правовідносин можуть бути юридичні події, тобто обставини, що не залежать від волі особи. Згідно зі ст.129 ЦК повне товариство може прийняти рішення про визнання учасника таким, що вибув із його складу, у разі: смерті учасника або оголошення його померлим — за відсутності спадкоємців; ліквідації юридичної особи-учасника товариства; визнання учасника недієздатним, обмеження його цивільної дієздатності або визнання безвісно відсутнім.

Статтею 149 ЦК передбачається звернення стягнення на частину майна товариства з обмеженою відповідальністю, пропорційну частці учасника у статутному капіталі. При цьому слід відзначити, що звернення стягнення на всю частку учасника припиняє зобов'язання між учасником-боржником і товариством. При зверненні до суду кредитора, відповідачем за зобов'язаннями буде виступати саме товариство, на яке покладається обов'язок виплати вартості частини майна пропорційно частці учасника, або виділу частини майна для звернення на нього стягнення.

Закон не містить ніяких обмежень щодо виходу з ТОВ, а тому виникає питання, чи можливий вихід із ТОВ у період розгляду справи про банкрутство? Фактично учасник, який вибуває, стає кредитором, бо він вимагатиме повернення еквівалента своєї частки у статутному капіталі. Така конструкція, не дивлячись на її абсурдність, є цілком можливою.

Аналогічно звернення стягнення на частку відбувається в ПТ і КТ (ст.131 ЦК). Відмінність полягає у тому, що у якості звернення стягнення кредиторами виділяється не тільки частка, що була внесена до складеного капіталу, але й частки у майні товариства. Таким чином, коли учасник має право на прибуток товариства, то частка виділяється з урахуванням цього прибутку. З іншого боку, при збитковості діяльності товариства кредитори можуть розраховувати тільки на частку відповідно до балансу.

При вибутті учасника з ПТ у порядку, передбаченому ст.129 ЦК, рішення про визнання учасника таким, що вибув із його складу^ може бути оскаржене заінтересованими особами до суду.

Моментом добровільного виходу учасника з ПТ і КТ, на наш погляд, можна вважати день прийняття про це рішення іє учасниками (зборами учасників). У ТОВ, в ідеальному варіанті, було б| співвідношення моменту виходу учасника з перереєстрацією змін у I статуті. Для цього необхідно враховувати заяву про вихід з ТОВ, яка] повинна бути подана учасником не пізніше, ніж за 3 місяці до виходу,] та рішення про вихід, яке прийняли учасники на загальних зборах.

При ліквідації товариства його учасники мають право на^ одержання частини майна товариства у порядку, передбаченому ст.21 Закону України „Про господарські товариства" та установчими^ документами, у шестимісячний строк після опублікування інформації, про його ліквідацію. Учасники ТОВ самі встановлюють правила, розподілу активів, що залишилися після ліквідації товариства у його статуті.

У законодавстві доцільно врегулювати порядок виходу учасника із повного товариства таким чином, щоб виділення частки учасника проводилося із розрахунку його частки як в активах, так і в пасивах, відповідно до балансу товариства.